

Herrviksnäs 2:1

Antikvarisk konsekvensanalys
2021-02-01/ White arkitekter AB

white

Objekt	Beställare	Omslagsbilder	Ansvarig	Medverkande
Objekt: Herrviksnäs 2:1 Populärnamn Strömmadal Kommun: Värmdö kommun Län: Stockholms län	Värmdö kommun	Framsida: Baksida:	Annika Andersson <i>Bebyggelseantikvarie</i> White Arkitekter AB Östgötagatan 100, Stockholm Tel. +46 8 402 26 33 annika.andersson@white.se	Paulina Virta <i>Byggnadsantikvarie</i>

INNEHÅLL

Inledning	4
Övergripande historik	6
Antikvarisk konsekvensanalys	9
Källor	10

INLEDNING

I DETTA KAPITEL BESKRIVS:

-BAKGRUND, SYFTE OCH METOD

INLEDNING

BAKGRUND OCH OMFATTNING

White har givits i uppdrag av Värmdö kommun att utföra en antikvarisk konsekvensanalys avseende eventuell styckning och nytillkommande bebyggelse på fastigheten Herrviksnäs 2:1. Konsekvensanalysen omfattar endast hur förslaget påverkar kulturvärdena på platsen. Konsekvensanalysen görs i samband med att en ny detaljplan (PFO Strömma S6) arbetas fram.

Konsekvensanalysen har föregåtts av ett platsbesök som utfördes under januari 2021.

SYFTE

Dokumentet *Antikvarisk konsekvensanalys* är ett verktyg att använda inför planläggning samt under förprojekterings- och projekteringsfasen då en byggnad eller ett område ska genomgå förändringar.

Dokumentet syftar till att beskriva vilka konsekvenser en förtätning eller ett ombyggnadsförslag får för kulturvärdena på platsen.

KULTURHISTORISK KARAKTÄR ELLER VÄRDE?

I plan- och bygglagen (PBL), som reglerar hur vi bygger, görs en skillnad mellan karaktär och kulturhistoriskt värde. Karaktären är det vi upplever när vi rör oss i en miljö, t.ex. byggnadernas placering och arkitektoniska utformning. Det kulturhistoriska värdet är istället det vi kanske inte direkt ser, utan det som ligger till grund för varför bebyggelsemiljön eller byggnaden ser ut som den gör.

För att tydliggöra skillnaden mellan karaktär och värde kan följande exempel ges:

När du tittar på en tavla utgör ramen, motivet och tavlans skick tillsammans dess karaktärsdrag. Värdet däremot ligger i om du tycker att motivet är vackert, vem som har målat tavlan samt tavlans proviniens.

Karaktärsdragen som beskrivs i denna utredning är förknippade med PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 17 §. För beskrivning av bebyggelseområdes karaktärsdrag används Boverkets *Checklista karaktärsdrag* som utgångspunkt.

Det kulturhistoriska värdet som beskrivs i denna utredning hanteras i PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 13 och 17 §§.

HISTORIK

DEN TIDIGA SOMMARNÖJES BEBYGGELSEN

Under seklet 1900 började gårdar i Strömmadalns närhet avstyckas till förmån för sommarnöjesbebyggelse för välbe-medlade stadsbor som ville fly undan den ohälsosamma staden under sommarhalvåret. Till gårdarna i Strömmas närhet hörde Brevik, Vik, Herrvik och Fågelbro. Tidigare hade sommarnöjena förlagts i innerskärgården men till följd av att skärgården i allt större grad kom att trafikeras av ångbåtar, tillgängliggjordes attraktiva områden allt längre ut från fastlandet. I Strömmaområdet gjordes dock enbart ett fåtal avstyckningar under 1900-talets första decennier.

De tidiga sommarnöjen utgjordes ofta av påkostade villor med en individuell gestaltning präglade av tidens arkitektoniska ideal, oftast uppförda i en långt driven panelarkitektur. Stenvillor var ett ovanligt inslag bland sommarnöjesbebyggelsen i Värmdös skärgård. Bebyggelsen kompletterades med uthus, sjöstugor och ekonomibyggnader, gestaltade i samspel med huvudbyggnaden. De pampiga sommarnöjena placerades ofta på den värtaliga tomtens mitt, i höjdlägen med goda utblickar över havet. Tomten erhöll en naturlig prägel med rekreativa värden. Plana ytor skapades inte sällan kring byggnaden och i slutningarna med hjälp av stömurar. Tomternas gestaltning kompletterades med grusade gångar, vackra grindar och stentrappor.

HERRVIKSNÄS 2:1

År 1905 avstyckades Strömmadal 2, dvs. dagens Herrviksnäs 2:1 från Vik och Herrviksågor. Fastigheten var 18775 kvm stor och köptes av stadsfiskalen Per Cederborg. Vid den tidpunkten bestod Strömmadal av ett vitt stenhus och ett grönt trähus nere vid kusten uppförd i två våningar, kallad Gröna villan. Några år senare påbörjades byggnationen av Strömmadal 2. Huset stod färdigt 1908 och beboddes av Per Cederborg, hans fru Inga och deras son Birger.

Byggnaden uppfördes med en asymmetrisk byggnadskropp i 2,5 våningar med sammanbyggda flyglar på vardera sida som ramade in entrépartiet. Byggnaden uppfördes i en tidstypisk jugendstil med en putsad stensockel, putsade fasader och frontespis på bägge långsidor. Frontespisen mot Stavsnäsvägen i norr försågs med balkong och en öppen farstukvist som markerade entréen. Entréen fick dubbelbladiga trädörrar med speglar och spröjsad glasning. Frontespisen mot söder försågs med en veranda krönt av en altan. Byggnadens fick rektangulära småspröjsade fönster med tvär- och mittpost med en symmetrisk fönstersättning i liv med fasad. Huset fick ett mansardtak med valmat övre takfall klätt i enkupigt glacerat tegel i svart kulör och fyra plåklädda skorstenar och takkupor.

Cederborgs hade planer på att anlägga en tennisbana på tomten men projektet lades ner då man insåg att det skulle bli alltför tidskrävande och kostsamt. På tomten uppfördes dock 2 mindre uthus som gestaltades i samspel med huvudbyggnaden och ett hönsbhus. Strömmadal 2 ägdes av Cederborgs fram till 1926.

Fastigheten har enligt Strömma hembygdsförening bland annat bebotts av Ernst Rolf och nyttjades under mellankrigstiden som semesterhem för KF:s personal.

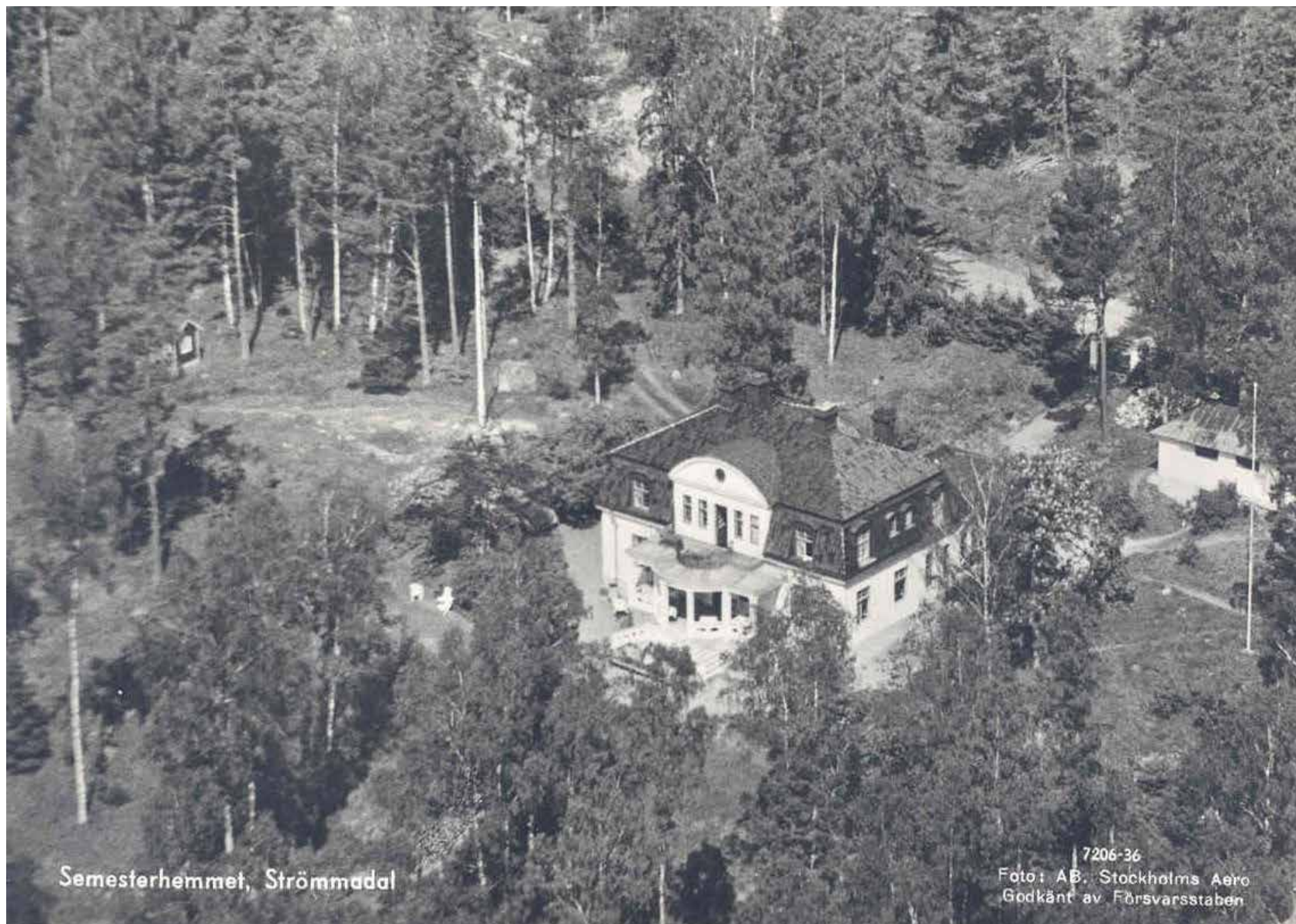
På 1960-talet köptes huset av nuvarande ägare som under 1970-talet lät uppföra ett garage nordväst om huvudbyggnaden i anslutning till Stavsnäsvägen. På tomten stod då ytterligare en byggnad nordost om huvudbyggnaden som idag är rivet. Vid något tillfälle ersattes den ursprungliga infarten till huset med en i riktning mot nordväst. Senare tillkom även den vita putsade muren och en tennisbana och en swimming pool med ett mindre poolhus.

Herrviksnäs 2:1 med Stavsnäsvägen i förgrunden. Än är inte muren byggd. Källa: Strömmahembygdsförening.

Herrviksnäs 2:1 sedd från vattnet. Källa: Strömma hembygdsförening.

Flygbilden visar huvudbyggnad och ett av de vita uthusen. På bilden syns ytterligare en mindre byggnad till vänster. Ännu är tennisbanan inte anlagd och infarten syns placerad i linje med entrén. Slutningen mot vattnet var bevuxen med björkar. På tomten syns även andra träslag som tall och gran. Foto: Fred-dy Weiss Vykort från Värmdö 1936. Källa: Digitaltmuseum

Historiskt flygfoto 1955-1967. På bilden syns den ståtliga villan med en centralplacering i höjdläge på tomten. Få sommarnöjen av liknande karaktär uppförde i området. På bilden skymtas även stentrappan som leder ner mot vattnet. Framför entrén formar sig en grusad gårdsplan. Till höger om huvudbyggnaden syns den rektangulära byggnaden som idag är riven. Källa: Strömme hembygdsförening. Infälld bild i färg visar fastigheten i modern tid. Källa: Metria

ANTIKVARISK KONSEKVENSANALYS

EVENTUELL STYCKNING AV FASTIGHETEN

Herrviksnäs 2:1 är en fastighet med typiska grunddrag för det tidiga 1900-talet. Att behålla trädgården kuperad, med plana ytor främst närmast huvudbyggnaden, var mycket typiskt och influerades både av *nationalromantiken* samt den så kallade *arts and crafts-rörelsen*. Av äldre flygfoton och äldre kartmaterial framgår att tomten med sin trädgårdsstruktur är relativt väl bevarad.

I slutet av 1800-talet blev det, som nämnts i historiken på s. 6, allt vanligare att välbärgade familjer byggde sommarnöjen. Trenden fortsatte under 1900-talets tidiga början. Värmdö var med sin relativa närhet till Stockholm en eftertraktad plats för att bygga sommarnöjen.

Det är ovanligt att fastigheter från det tidiga 1900-talet är ostyckade. En ostyckad fastighet har, tillsammans med byggnaderna på fastigheten, ett stort samhällshistoriskt värde. Tillsammans blir det ett tidsdokument som gör det möjligt att förstå hur de övre samhällsklasserna levde. Att behålla den typen av tidsdokument gör det lättare för oss att förstå vår historia och varför vårt samhälle ser ut som det gör.

Att stycka Herrviksnäs 2:1 bedöms påverka kulturvärdena på platsen negativt och förvanska tomten och bebyggelseområdet eftersom den välbevarade grundstrukturen och platsens läsbarhet skulle gå förlorad. Styckning av fastigheten bedöms således strida mot PBL 2 kap 6 § samt PBL 8 kap 13 §

EVENTUELLT NY TILLKOMMANDE BEBYGGELSE

Även om fastigheten inte är lämplig att stycka av kan en mindre byggnad. Av historiska källor framgår det att det inom fastigheten tidigare har funnits mindre bostadshus. Ur ett historiskt perspektiv kan det därför vara möjligt att få uppföra ett kompletterande, mindre bostadshus.

En sådan byggnad bör endast ha en våning, med en taklutning som är max 38 grader och med en högsta byggnadsarea kring 60 kvm. Vidare bör en sådan byggnad förses med en utformningsbestämmelse om att gestaltningen ska anpassas till kulturvärdena på platsen.

Placeringen av ett sådant mindre bostadshus behöver ta hänsyn till fastighetens karaktär idag. Eftersom fastigheten är kraftigt kuperad bör en ny byggnad placeras på flack mark för att göra så lite åverkan som möjligt på den naturliga terrängen. Vidare finns det andra restriktioner som gör det olämpligt att placera en ny byggnad invid vägen, vilket annars hade varit en rimlig placering. Att placera en mindre byggnad på det som idag är en tennisplats kan vara lämpligt. Med hänsyn till kulturvärdena på platsen bör den nya byggnaden placeras så långt åt väster som möjligt på det som idag är tennisbana, för att inkräkta så lite som möjligt på den befintliga huvudbyggnaden.

Enligt gällande plan- och bygglag (PBL) kan komplementbostadshus uppföras utan bygglov, men med byggnmälan, om det inte finns hinder pga kulturhistoriskt värde (PBL 9 kap 4 a §) En sådan byggnad får vara högst 30 kvm stor. Om en bestämmelse införs som möjliggör ett mindre bostadshus om ca 50 kvm bör rätten att uppföra en komplementbyggnad/ ett komplementbostadshus regleras bort med hjälp av en administrativ bestämmelse. Anledningen till att det inte är lämpligt att uppföra ett mindre bostadshus samt ett komplementbostadshus. Flera mindre bostadshus på fastigheten riskerar att påverka upplevelsen av helhetmiljön på ett negativt sätt genom att läsbarheten av platsen försvåras. Med flera mindre bostadshus blir det inte lika tydligt att den befintliga huvudbyggnaden bär platsens historia och att fastigheten ursprungligen bebyggdes med just den byggnaden som centralpunkt.

ÖVRIG BEDÖMNING

På den granskade plankartan saknar huvudbyggnaden förbud om rivning. För att säkerställa att byggnaden bevaras bör den förses med ett rivningsförbud.

Herrviksnäs 2:1 1952. Källa: Lantmäteriet

Källor

LAGRUM

Plan- och bygglagen (2010:900), PBL

Miljöbalken (1998:808), MB

Boverkets Byggregler (BBR)

ARKIV

Lantmäteriet historiska kartor

Lantmäteristyrelsen arkiv

Digitalt museum

Strömma hembygdsförening

TRYCKTA

Unnerbäck, Axel (2002) *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Riksantikvarieämbetet

Cecilia Björk, *Så byggdes villan*, 2009

OTRYCKTA KÄLLOR

Hans Svensson, *Hus och gårdar i Strömma*. 2017

Publikation av Strömma hembygdsförening, *Familjen Cederborg på Strömmadal*. April 1997/63